

BUDJET TIZIMIDA DAVLAT MAQSADLI JAMG'ARMALARINING TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI

Sobirova Ziyoda

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi Moliya magistratura
yo'nalishi (MSc-Master of Science)-mutaxassisligi magistranti

sobirovaziyoda24@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14509848>

Annotatsiya. Ushbu maqolada budjet tizimida davlat maqsadli jamg'armalarining tutgan o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Davlat maqsadli jamg'armalari iqtisodiy resurslarni aniq maqsadlarga yo'naltirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotda davlat maqsadli jamg'armalarining nazariy asoslari, ularning budjet tizimidagi o'rni, shuningdek, O'zbekiston tajribasi va xorijiy mamlakatlar amaliyoti o'rganilgan. Maqolada davlat maqsadli jamg'armalarining samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar ham ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: budjet tizimi, davlat maqsadli jamg'armalari, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy rivojlanish, O'zbekiston tajribasi, moliyaviy resurslar.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF STATE TRUST FUNDS IN THE BUDGET SYSTEM

Abstract. Here, the role and importance of the state trust fund in the system of budgets is analyzed. Public trust funds play an important role in allocating economic resources to achieve specific goals, ensuring social security and supporting economic growth. The theoretical basis of the report's role in the budget system, the organization of Uzbekistan and security measures. In the article, proposals for assistance to the state trust fund were also advanced.

Key words: budget system, state system target funds, social economic development, production of Uzbekistan, production resources.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФОНДОВ В БЮДЖЕТНОЙ СИСТЕМЕ

Аннотация. В данной статье анализируется роль и значение государственных специальных фондов в бюджетной системе. Государственные целевые фонды играют важную роль как средство направления экономических ресурсов на конкретные цели, обеспечения социальной стабильности и поддержки экономического роста. В исследовании были изучены теоретические основы государственных целевых фондов, их место в бюджетной системе, а также опыт Узбекистана и практика зарубежных стран. Также в статье выдвигаются предложения по повышению эффективности государственных целевых фондов.

Ключевые слова: бюджетная система, государственные средства, экономическая стабильность, социальное развитие, опыт Узбекистана, финансовые ресурсы.

Kirish

Davlat budjet tizimi iqtisodiyotni samarali boshqarish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va strategik maqsadlarni ro'yobga chiqarishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu tizimning tarkibida alohida ahamiyat kasb etuvchi bo'g'inlardan biri davlat maqsadli jamg'armalaridir. Maqsadli jamg'armalar budjetdan tashqari mablag'lar hisobidan shakllantiriladi va aniq maqsadlarga yo'naltiriladi. Ular iqtisodiy o'sish, ijtimoiy ta'minot, infratuzilma rivoji va muhim davlat dasturlarini moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida davlat maqsadli jamg'armalarining samaradorligini oshirish, ularni boshqarishning shaffofligini ta'minlash va xalq farovonligini yaxshilash masalalari dolzarb bo'lib turibdi. Ushbu jamg'armalar orqali davlat nafaqat moliyaviy resurslarni boshqaradi, balki ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etishda uzoq muddatli strategiyalarni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Mazkur maqolada davlat maqsadli jamg'armalarining budjet tizimidagi o'rni, ularning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga qo'shayotgan hissasi, O'zbekiston tajribasi hamda xorijiy mamlakatlar amaliyoti o'rganiladi. Tadqiqot natijasida davlat maqsadli jamg'armalari samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi.

Maqolaning maqsadi: davlat maqsadli jamg'armalarining budjet tizimidagi o'rnini aniqlash va ularning samaradorligini oshirish yo'llarini tadqiq etish.

Tadqiqot obyekti: O'zbekiston budjet tizimidagi davlat maqsadli jamg'armalari faoliyati.

Tadqiqot predmeti: davlat maqsadli jamg'armalari orqali moliyaviy resurslarni boshqarish va ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.

Metodologiya

Ushbu ilmiy maqolani tayyorlashda iqtisodiy tadqiqotlarning zamonaviy usullari va yondashuvlaridan foydalanildi. Tadqiqot metodlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Nazariy tahlil usuli: Davlat maqsadli jamg'armalarining mohiyati va ularning budjet tizimidagi o'rni haqida mavjud iqtisodiy nazariyalar, ilmiy maqolalar, monografiyalar va qonunchilik hujjatlari tahlil qilindi. Xususan, davlat moliyasini boshqarish bo'yicha xalqaro va milliy nazariy asoslar o'rganildi.
2. Tizimli yondashuv: Davlat maqsadli jamg'armalarining budjet tizimidagi o'rnini aniqlash uchun tizimli yondashuv qo'llanildi. Bunda jamg'armalarning shakllanishi, boshqarilishi va samaradorlik ko'rsatkichlari o'zaro bog'liqlikda o'rganildi.

3. Statistik tahlil: O'zbekiston Respublikasida davlat maqsadli jamg'armalari bo'yicha mavjud statistika ma'lumotlari yig'ilib, ular asosida tahlillar o'tkazildi. Diagramma va jadval ko'rinishidagi statistik ko'rsatkichlar orqali moliyaviy resurslar taqsimoti va ularning samaradorligi baholandi.

4. Taqqoslash usuli: O'zbekiston tajribasi dunyoning rivojlangan mamlakatlari tajribasi bilan taqqoslandi. Xorijiy davlatlarda davlat maqsadli jamg'armalarining tashkil etilishi va boshqaruv mexanizmlari tahlil qilinib, ularning O'zbekiston sharoitiga moslashuv imkoniyatlari ko'rib chiqildi.

5. Empirik tahlil: Amaliy tadqiqotlar orqali davlat maqsadli jamg'armalarining samaradorligi, ularning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri empirik dalillar asosida o'rganildi.

6. Mantiqiy tahlil va xulosaviy yondashuv
Tadqiqot davomida yig'ilgan ma'lumotlar asosida davlat maqsadli jamg'armalarining dolzarb muammolari aniqlanib, ularni yechish bo'yicha ilmiy-amaliy xulosalar va takliflar ishlab chiqildi.

Mazkur metodlar integratsiyasi orqali maqolada davlat maqsadli jamg'armalarining budjet tizimidagi roli chuqur va keng qamrovli tahlil qilindi. Shuningdek, taklif etilgan yechimlar ilmiy asoslangan va amaliyotda qo'llash uchun moslashtirilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Davlat maqsadli jamg'armalari va ularning budjet tizimidagi o'rnini tahlil qilishda ilmiy-texnik adabiyotlar, amaliy tadqiqotlar va normativ-huquqiy hujjatlar muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Ushbu bo'limda mavzuga doir asosiy adabiyotlar va ularning ilmiy ahamiyati yoritiladi.

1. Davlat budjeti va moliya nazariyasiga oid adabiyotlar

➤ Musgrave R.A. va Musgrave P.B. (2004) – *"Public Finance in Theory and Practice"* asarida davlat moliyasi va budjet tizimining nazariy asoslari keng yoritilgan. Mualliflar davlatning ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni tartibga solishda budjet tizimi orqali amalga oshiradigan funksiyalari, xususan, maqsadli jamg'armalarning rolini ta'kidlaganlar.

➤ Stiglitz J. (2012) – *"Economics of the Public Sector"* kitobida davlat moliyasini boshqarishda maqsadli jamg'armalarning samaradorligi, ularning ijtimoiy adolat va barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyati ko'rsatilgan.

2. O'zbekistonda davlat maqsadli jamg'armalari bo'yicha tadqiqotlar

➤ O'zbekiston Respublikasi Budjet Kodeksi (2022 yilgi tahrir) davlat budjet tizimi tarkibi va unda maqsadli jamg'armalarning o'rnini huquqiy asosda belgilaydi.

➤ Mirkomilov X. (2019) – *"Davlat moliyaviy resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish"* monografiyasida O'zbekiston sharoitida davlat maqsadli jamg'armalarining samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy takliflar ilgari surilgan.

➤ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari – xususan, Pensiya jamg'armasi, Yo'l jamg'armasi, Ekologiya jamg'armasi kabi yirik maqsadli jamg'armalar faoliyatini tashkil etishga oid hujjatlar muhim manba hisoblanadi.

3. Xalqaro tajribaga oid adabiyotlar

➤ OECD (2020) – *"Public Financial Management: Improving Efficiency and Accountability"* hisobotida davlat budjeti doirasida maqsadli jamg'armalar orqali iqtisodiy resurslarni boshqarishning samarali mexanizmlari yoritilgan.

➤ IMF (International Monetary Fund) (2021) – *"Fiscal Policy and Public Expenditure"* nashrida davlat maqsadli jamg'armalari orqali strategik loyihalarni moliyalashtirishning ijobiy va salbiy tomonlari ko'rib chiqilgan.

4. Statistik va tahliliy materiallar

➤ O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining rasmiy statistik ma'lumotlari davlat maqsadli jamg'armalari daromadlari va xarajatlari dinamikasini ko'rsatib beradi.

➤ Davlat statistika qo'mitasi hisobotlari – maqsadli jamg'armalar orqali moliyalashtiriladigan ijtimoiy va iqtisodiy loyihalarning samaradorligi haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

5. Ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar

➤ Qo'chqorov S. (2021) – *"Budjet mablag'laridan samarali foydalanishda maqsadli jamg'armalarning o'rni"* maqolasida O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasida davlat jamg'armalarining roli tahlil qilingan.

➤ Karimova G. (2020) – *"Davlat budjeti tizimining samaradorligini oshirish yo'llari"* dissertatsiyasida maqsadli jamg'armalar orqali ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar bayon etilgan.

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, davlat maqsadli jamg'armalari moliyaviy resurslarni aniq va maqsadli yo'naltirishda muhim vosita hisoblanadi. Xalqaro tajribada bu jamg'armalar orqali uzoq muddatli loyihalarni moliyalashtirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash muhim yondashuvlardan biri sifatida qo'llanilmoqda. O'zbekiston tajribasida ham davlat maqsadli jamg'armalarining samaradorligini oshirish uchun xalqaro tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitga tatbiq etish dolzarb hisoblanadi.

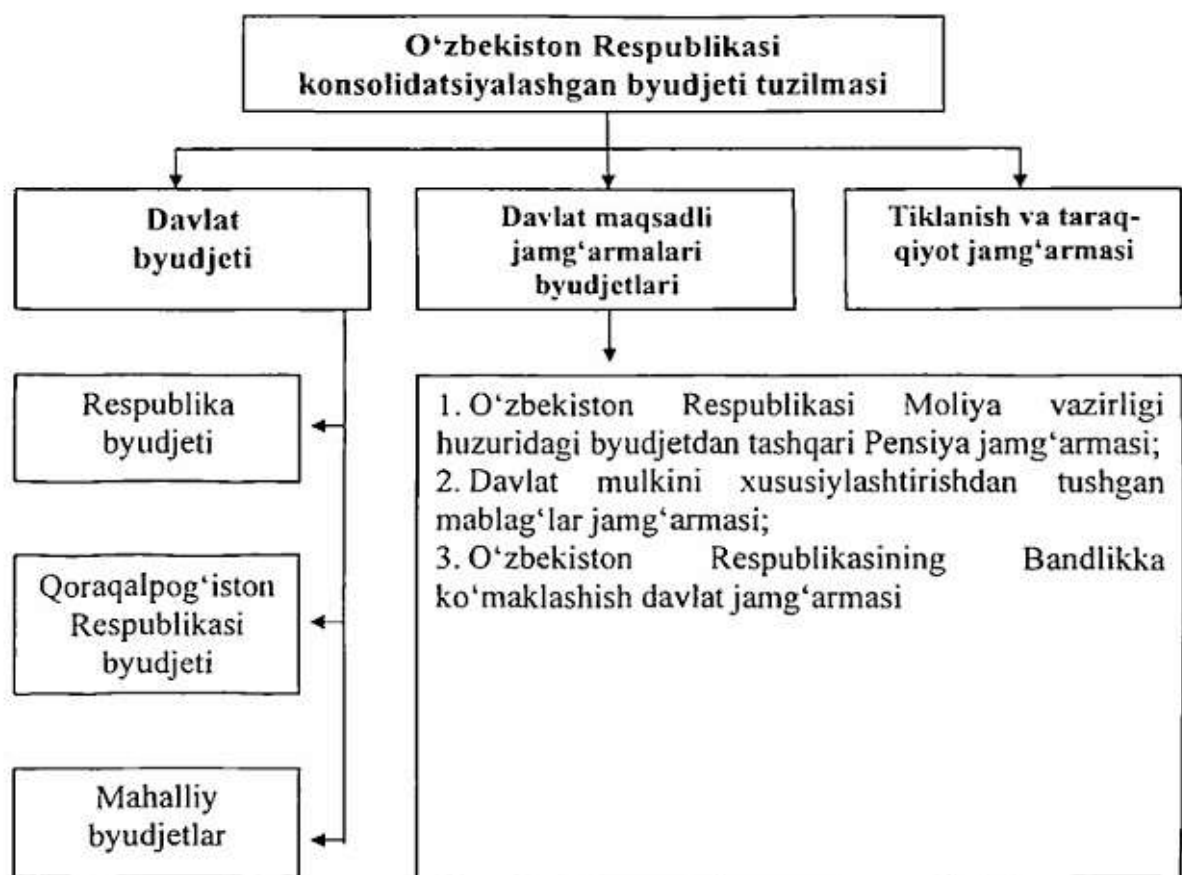
Tahlil va natijalar

Budjet tizimida davlat maqsadli jamg'armalarining tutgan o'rni va ahamiyati

Har bir mamlakat iqtisodiy barqarorlikka erishish va xalq farovonligini ta'minlash uchun moliyaviy resurslarini aniq va samarali boshqarishga intiladi. Ushbu jarayonda davlat budjeti tizimi markaziy o'rin egallaydi. Davlat budjetining bir qismi bo'lmish maqsadli jamg'armalar esa muayyan maqsadlarga yo'naltirilgan mablag'larni jamlash va taqsimlash vositasi sifatida alohida

e'tiborga loyiqdir. Maqsadli jamg'armalar davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlarini moliyalashtirish uchun yaratilgan mexanizmlardir va ular ijtimoiy himoya, infratuzilma rivoji, ekologik muhofaza kabi sohalarda samarali natijalarni ta'minlaydi.[3]

O'zbekiston Respublikasida davlat maqsadli jamg'armalarining faoliyati so'nggi yillarda yanada takomillashmoqda. Pensiya jamg'armasi orqali fuqarolarning keksalik davrida iqtisodiy himoyasi ta'minlanmoqda. Yo'l jamg'armasi esa infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, Ekologiya jamg'armasi atrof-muhit muhofazasiga yo'naltirilgan mablag'larni taqsimlash orqali barqaror rivojlanishni ta'minlashga harakat qilmoqda. Bularning barchasi davlat siyosatining uzoq muddatli strategik maqsadlarini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1-rasm. O'zbekiston respublikasi byudjet tuzilmasi

Biroq, bu jarayonda muammolar ham yo'q emas. Davlat maqsadli jamg'armalari faoliyatining shaffofligi va samaradorligini oshirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Ba'zan mablag'larning maqsadsiz sarflanishi yoki boshqaruvning murakkabligi jamg'armalarning asl maqsadlariga erishishni qiyinlashtiradi. Xorijiy tajribaga nazar tashlasak, Germaniya, AQSh va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda davlat maqsadli jamg'armalarining boshqaruv tizimi yuqori shaffoflik va samaradorlik bilan ajralib turadi. Bu mamlakatlarda mablag'larning aniq monitoringi, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari va samaradorlik ko'rsatkichlari orqali moliyaviy resurslar

boshqariladi.

1-jadval O'zbekiston davlat maqsadli jamg'armalari bo'yicha oddiy statistikasi

Jamg'arma nomi	2021-yil (trln so'm)	2022-yil (trln so'm)	2023-yil (trln so'm)
Pensiya jamg'armasi	35	38	40
Yo'l jamg'armasi	10	11.5	12
Ekologiya jamg'armasi	3.5	4	4.5
Ijtimoiy sug'urta jamg'armasi	8	9	10

Manbaa:stat.uz

O'zbekiston sharoitida ham bu tajribalarni tatbiq etish imkoniyatlari mavjud. Maqsadli jamg'armalarni boshqarishda shaffoflikni oshirish, samaradorlik ko'rsatkichlarini joriy qilish va zamonaviy texnologiyalar asosida monitoring tizimini takomillashtirish orqali ularning faoliyatini yanada samarali tashkil etish mumkin. Shu bilan birga, ijtimoiy-iqtisodiy loyihalarni moliyalashtirishda jamg'armalarning barqarorligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.[6]

Xulosa qilib aytganda, davlat maqsadli jamg'armalari iqtisodiy resurslarni aniq maqsadlarga yo'naltirish, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va mamlakat infratuzilmasini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu jamg'armalarning samaradorligini oshirish – bugungi kundagi dolzarb vazifa. O'zbekistonda xalq farovonligini ta'minlash va uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishga erishishda davlat maqsadli jamg'armalari o'zining hal qiluvchi rolini yanada kuchaytirishi shubhasiz.

Muhokama

Davlat maqsadli jamg'armalari budjet tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular orqali davlat o'zining strategik maqsadlariga erishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Muhokamaga sabab bo'luvchi asosiy masala shundan iboratki, ushbu jamg'armalar mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlash, ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish va infratuzilmani rivojlantirishda sezilarli rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ularning samarali faoliyat yuritishi va boshqaruv tizimidagi muammolar masalasi muhokama markazida turadi.[5]

O'zbekiston misolida tahlil qiladigan bo'lsak, davlat maqsadli jamg'armalari, jumladan Pensiya jamg'armasi, Yo'l jamg'armasi va Ekologiya jamg'armalari muhim iqtisodiy va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishni ta'minlaydi. Pensiya jamg'armasi orqali fuqarolarning kelajakdagi iqtisodiy xavfsizligi ta'minlanmoqda. Yo'l jamg'armasi esa mamlakatning transport infratuzilmasini rivojlantirish uchun asosiy moliyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Ekologiya jamg'armasi esa barqaror ekologik muhitni saqlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga

qaratilgan dasturlarni amalga oshiradi.

Biroq, amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, maqsadli jamg'armalarning samaradorligini oshirishda bir qator muammolar mavjud:

- Shaffoflikning yetarli emasligi – Mablag'lar taqsimoti va sarflanishi ustidan jamoatchilik nazorati zaif bo'lib, bu ba'zan ishonchsizlikni yuzaga keltiradi.
- Boshqaruv samaradorligi – Jamg'armalarni boshqarishda zamonaviy texnologiyalar va samaradorlik mezonlarining to'liq qo'llanilmasligi, boshqaruvning murakkabligi resurslardan to'g'ri foydalanishga to'sqinlik qiladi.
- Resurslarning yetishmovchiligi – Ayrim maqsadli jamg'armalar uchun yetarli daromad manbalarining mavjud emasligi ularning barqarorligini zaiflashtiradi.

Muhokamaga asoslangan holda, xorijiy tajribadan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- Shaffof boshqaruv tizimi joriy etilishi – Davlat maqsadli jamg'armalarining faoliyatiga doir barcha ma'lumotlar jamoatchilikka ochiq bo'lishi zarur. Bu ishonchni mustahkamlaydi va samaradorlikni oshiradi.
- Monitoring va baholash tizimi – Xalqaro tajriba asosida samaradorlik ko'rsatkichlari joriy etilishi va mablag'larning qayerga yo'naltirilayotganini muntazam monitoring qilish zarur.
- Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish – Infratuzilma loyihalarini amalga oshirishda xususiy sektor ishtirokini kengaytirish orqali jamg'armalarning moliyaviy yukini kamaytirish mumkin.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash joizki, davlat maqsadli jamg'armalari davlatning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatining asosi bo'lib, ularning samaradorligi mamlakat rivoji uchun muhim shart hisoblanadi. Samarali boshqaruv, shaffoflik va innovatsion yondashuvlar orqali bu jamg'armalarning roli yanada kuchayadi va O'zbekistonning barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo'shadi.

Xulosa

Davlat maqsadli jamg'armalari budjet tizimining ajralmas qismi bo'lib, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va strategik loyihalarni moliyalashtirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu jamg'armalar mablag'larni maqsadli yo'naltirish orqali mamlakatning ijtimoiy ta'minoti, infratuzilmasi va ekologik muhofazasini yaxshilashga xizmat qiladi. O'zbekiston misolida Pensiya jamg'armasi, Yo'l jamg'armasi va Ekologiya jamg'armasi kabi yirik fondlar xalq farovonligi va iqtisodiy rivojlanishga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat maqsadli jamg'armalarining samaradorligi ularning boshqaruv tizimi, shaffofligi va monitoringi bilan bevosita bog'liq. Mavjud muammolar, jumladan

mablag'lardan foydalanishdagi samaradorlikning pastligi va resurslar yetishmovchiligi, bu jamg'armalarning asl maqsadlariga erishishda to'siq bo'lmoqda.

Shu sababli quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Shaffof boshqaruv tizimini joriy etish – Davlat maqsadli jamg'armalari mablag'larining shakllanishi va taqsimoti ustidan jamoatchilik nazorati kuchaytirilishi zarur.
2. Samaradorlik ko'rsatkichlarini ishlab chiqish – Har bir jamg'armaning faoliyati aniq moliyaviy va ijtimoiy ko'rsatkichlar asosida baholanib borilishi kerak.
3. Xorijiy tajribani joriy etish – Germaniya, AQSh va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning samarali boshqaruv tizimlari O'zbekiston sharoitiga moslashtirilishi mumkin.
4. Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish – Xususiy sektor ishtirokini kengaytirish orqali jamg'armalarning barqarorligini ta'minlash va yangi moliyaviy manbalarni jalb qilish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, davlat maqsadli jamg'armalarining samarali faoliyati O'zbekistonning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash, ijtimoiy farovonlikni oshirish va strategik loyihalarni amalga oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Boshqaruvni takomillashtirish va xalqaro tajribalarni qo'llash orqali ushbu jamg'armalarning salohiyatidan to'liq foydalanish mumkin. Bu esa mamlakatning barqaror va izchil rivojlanishini ta'minlaydi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Budget Kodeksi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2022-yilgi tahrir.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. "Davlat maqsadli jamg'armalari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida". – *Xalq so'zi* gazetasi, 2023-yil.
3. Musgrave R.A., Musgrave P.B. *"Public Finance in Theory and Practice"*. – McGraw-Hill, New York, 2004.
4. Stiglitz J. *"Economics of the Public Sector"*. – W.W. Norton & Company, 2012.
5. OECD. *"Public Financial Management: Improving Efficiency and Accountability"*. – OECD Publishing, 2020.
6. IMF. *"Fiscal Policy and Public Expenditure"*. – International Monetary Fund, 2021.
7. Mirkomilov X. *"Davlat moliyaviy resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish"*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
8. Qo'chqorov S. "Budget mablag'laridan samarali foydalanishda maqsadli jamg'armalarning o'rni". – *Iqtisodiyot va moliya* jurnali, 2021-yil, №2.
9. Karimova G. *"Davlat budjeti tizimining samaradorligini oshirish yo'llari"*. – Nomzodlik dissertatsiyasi, Toshkent, 2020.

10. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi hisobotlari. – Toshkent: Davlat statistika qo'mitasi, 2023-yil.
11. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining rasmiy hisobotlari. – www.mf.uz.
12. Janubiy Koreya davlat-xususiy sheriklik modeli. *"Korean Development Institute Reports"*, 2022.
13. Germaniya ekologiya jamg'armalari tajribasi. *"European Environment Agency Reports"*, 2020.
14. Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) hisobotlari. – www.imf.org, 2023-yil.
15. Milliy huquqiy baza: www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari ma'lumotlar bazasi.